

Beata Bilicka

Maryja Matka Kościoła w katechezie dzieci i młodzieży

Salvatoris Mater 13/1/2, 95-105

2011

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

je i jest gotowy do poświęceń. To jest Kościół, który „czuwa” i przepowiada jedność „wszystkich dzieci”. To jest Kościół, który w pracy siewcy „siej”, rozdaje ziarna słowa Bożego, którymi są dobro i miłość. Jest to Kościół, który buduje swoje istnienie na zaufaniu do Boga i do ludzi⁴². Cała miłość Maryi, jak podkreśla Balthasar, wypływa z Jej osobistej, kontemplacyjnej modlitwy⁴³. Martini nazywa ją „kontemplacją rozumu, serca i życia”⁴⁴. Twierdzi przy tym, że gdyby Kościół był zbudowany tylko na „piotrowym fundamencie”, to mimo iż wskazuje on na bardzo ważny aspekt tajemnicy Kościoła, i niezaprzeczalną rolę urzędu piotrowego, to taki Kościół byłby „uboższy” i zbyt „oficjalny” w swojej działalności. Bez Maryi groziłaby mu powierzchowność, która swój wyraz znalazłaby w przesadnej aktywności.

6. Zakończenie

1. Pobożność maryjna Martiniego charakteryzuje się osobistym stosunkiem do Maryi jako Matki, jego jako syna. Jest ona mocno naznaczona egzystencjalnie. Stała się źródłem inspiracji i punktem wyjścia dla jego duchowości, która jest w odróżnieniu od ignacjańskiej tradycji nie tylko chrystocentrycznie, lecz także maryjnie zorientowana. Jego pobożność maryjna mocno wpłynęła na jego nauczanie i działalność pastoralną.
2. Osobę Maryi, Jej świętość, więcej, fakt że Ona sama została wybrana przez Boga, przedstawia, opierając się na biblijnym fundamencie (Biblia jest najważniejszym źródłem poznania mariologicznego).
3. Maryja została przedstawiona jako postać prorocka, która jest obecna w Kościele pomiędzy urzędem i charyzmatem.
4. Oddawanie czci Maryi oznacza dla Martiniego, czczenie w Maryi Chrystusa. Jej zjednoczenie z Chrystusem i Jego odkupieńczym dziełem pozwala Maryi być „ikoną”, wskazującą na właściwe relacje pomiędzy chrześcijanami a Kościołem⁴⁵.

Ks. dr Janusz Zawadka MIC

ul. Mariańska 9
PL - 05-070 Sulejówek

e-mail: janusz@marianie.pl

⁴² Por. C. MARTINI, *Lernen von Maria...*, 31-40.

⁴³ TENZE, *Essere contemplativi per farsi prossimo...*, 29.

⁴⁴ Por. B. CITTERIO, *I miei sette cardinali...*, 136.

⁴⁵ Por. C. MARTINI, *Von seinem Geist getrieben. Dynamische Gemeinde nach der Apostelgeschichte*, Freiburg i.Br. 1985, 23.

Madre di Gesù nella vita della Chiesa nell'insegnamento del card. Carlo Martini

(Riassunto)

L'autore mette in luce il pensiero mariano di Martini secondo il principio 'Maria nella Bibbia, la Bibbia in Maria'. Esso è preso dalla conferenza mariana di Martini svolta a Genova nel 1990.

Nonostante nei scritti di Martini non troviamo un trattato mariologico, però egli fa molto spesso i riferimenti alla persona di Maria.

Per Martini la Vergine Maria è come il vivo verbo di Dio. L'Autore molto spesso ci presenta Maria come l'esempio dell'ascolto della Parola. Nella Chiesa Ella è prima di tutto la Madre che ci aiuta e la Maestra che ci guida sul cammino di vita cristiana. Martini sottolinea la presenza di Maria nel Sabato santo come il testimone del silenzio della Chiesa.

Per Martini è importante il principio mariano delineato nella teologia di Balthasar. E per questo mette in luce il legame tra la Chiesa 'petrina' e la Chiesa 'mariana'.

Secondo Martini la devozione mariana deve essere di carattere cristologico e soteriologico.

Wśród wielu tytułów, które Kościół nadał Maryi, jest jeden w szczególności wyrażający Jej duchowe macierzyństwo wobec Kościoła i wyjątkowe w nim miejsce. Został ogłoszony w 1964 r., z tego też względu obecny jest w polskiej katechezie od 1971 r., to znaczy od chwili wydania pierwszego posoborowego programu nauczania religii. W świetle nauki o Kościele rozumianym jako wspólnota ludu Bożego, tytuł Matka Kościoła nie tylko najpełniej oddaje rolę Maryi w misterium naszego zbawienia, ale wskazuje także na wymiar maryjny Kościoła i może pomóc w głębszym zrozumieniu jego wymiaru Piotrowego, hierarchicznego.

Kościół, o czym nie można zapominać, ma dwa nierozłączne wymiary. Taka idea Kościoła została wprowadzona do *Katechizmu Kościoła Katolickiego*, który naucza, że *cała jego [Kościola] struktura jest całkowicie podporządkowana świętości członków Chrystusa. Świętość mierzy się według wielkiej tajemnicy, w której Oblubienica odpowiada darem miłości na dar Oblubieńca. Maryja wyprzedza nas wszystkich 'na drodze do świętości', która jest tajemnicą Kościoła jako Oblubienicy bez 'skazy czy zmarszczki'. Z tego powodu 'wymiar maryjny Kościoła wyprzedza jego wymiar Piotrowy'¹, aczkolwiek jest z nim ściśle związany i wobec niego komplementarny. Niepokalana Dziewica Matka Boża na drodze wiary poprzedza wszystkich, a więc także samego Piotra i Apostołów. Jest Ona Królową Apostołów, ale nigdy nie rości sobie prawa do władzy apostoelskiej Jej władza jest inna i większa.*

Dzisiaj niestety można odnieść wrażenie, że w nauczaniu religii następuje pewne „przerysowanie” hierarchicznego wymiaru Kościoła z jednoczesnym „zagubieniem” jego wymiaru maryjnego. Uzasadnione zatem jest pytanie o obecność tytułu „Matka Kościoła” w katechezie dzieci i młodzieży. Szukając na nie odpowiedzi, zostanie ukazana obecność tego tytułu w książkach wydanych do *Programu nauczania religii*, który został opublikowany w 2001 r. Podstawowym punktem odniesienia

Beata Bilicka

Maryja Matka Kościoła w katechezie dzieci i młodzieży*

SALVATORIS MATER
13(2011) nr 1-2, 95-105

* Niniejszy tekst (zmieniony dla potrzeb czasopisma) został opublikowany w: *Matka Boża w wierze, kulcie, teologii i sztuce. Perspektywa regionalna i uniwersalna*, red. J. JEZERSKI, K. PARZYCH-BLAKIEWICZ, Olsztyn 2011, 264-280.

¹ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Watykan 1992, wyd. pol. II popr., Poznań 2002, 773 (dalej: KKK).

do analiz tych podręczników będą cztery wymiary: doktrynalny, liturgiczny, moralny i duchowy, na które wskazuje *Katechizm Kościoła Katolickiego*. Następnie zostanie podjęta próba wytyczenia kierunków katechezy o Matce Kościoła wraz z konkretnymi wnioskami.

1. Elementy treściowe katechezy o Matce Kościoła w podręcznikach do *Programu nauczania religii* z 2001 r.

Transformacja ustrojowa w Polsce po 1989 roku stworzyła naturalną potrzebę zreformowania systemu polskiej edukacji. Uwzględniając zachodzące w tym systemie zmiany, Komisja Wychowania Katolickiego Konferencji Episkopatu wydała w 2001 r. nowe dokumenty katechetyczne, które wskazują, w jaki sposób realizować szkolne nauczanie religii². Należą do nich: *Podstawa programowa katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*, *Program nauczania religii* oraz *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*.

Analizując *Program nauczania religii* można dostrzec, że jest w pełni zgodny z polską tradycją katechetyczną, w której występuje katecheza maryjna³. Jest ona obecna w każdym etapie edukacyjnym (w sumie 20 razy), jednakże samo zagadnienie duchowego macierzyństwa Maryi wobec Kościoła pojawia się w programie tylko trzy razy: w VI klasie szkoły podstawowej (Maryja, Matka Kościoła, uczy otwarcia się na działanie Ducha Świętego), I klasie gimnazjum (Maryja Matką wierzących) oraz I klasie liceum profilowanego (Wierzę w Kościół – sakrament, Ciało Chrystusa, pielgrzymujący Lud Boży; Matka Kościoła)⁴.

Rozwinięcie kwestii duchowego macierzyństwa Maryi proponują podręczniki do nauki religii, zarówno dla dzieci, jak i młodzieży. Tytuł „Matka Kościoła” obecny jest w następujących podręcznikach:

- Dla szkoły podstawowej – w książce pod red. R. Lisa (kl. VI), w serii tzw. poznańskiej pod red. J. Szpeta, D. Jackowiak (kl. V i VI) oraz w podręcznikach z serii *W drodze do miłości Ojca* pod red. T. Śmiecha (kl. III i V)⁵;

² Por. M. ZAJĄC, *Katecheza maryjna w Polsce w latach 1905-2005*, Lublin 2006, 202-203.

³ TAMŻE, 203.

⁴ Zob. KOMISJA WYCHOWANIA KATOLICKIEGO KONFERENCJI EPISKOPATU POLSKI, *Program nauczania religii*, Kraków 2001, 65, 82, 112.

⁵ Zob. *Uświęceni w Duchu Świętym. Podręcznik do religii dla klasy VI szkoły podstawowej*, red. R. LIS, Lublin 2005, 37-40; *Umiłowani w Jezusie Chrystusie. Podręcznik dla V klasy szkoły podstawowej*, red. J. SZPET, D. JACKOWIAK, Poznań 2004, 48-49; *Umiłowani w Duchu Świętym. Podręcznik dla VI klasy szkoły podstawowej*, red. J. SZPET, D. JACKOWIAK, Poznań 2004, 42-43; *Wzrastamy w przyjaźni z Jezusem. Religia klasa III*, red. T. ŚMIECH, Kielce 2003, 104-105; *Wielbimy Boga. Podręcznik do religii dla klasy V*, red. T. ŚMIECH, Kielce 2003, 106-107.

- Dla gimnazjum – w podręczniku P. Tomasika (kl. I) i w książkach z serii *Jezus Chrystus drogą, prawdą i życiem* (kl. I i III)⁶;
- Dla szkół ponadgimnazjalnych – w podręczniku pod red. Z. Marka (kl. II) oraz w książce pod red. J. Szpeta i D. Jackowiak (kl. I)⁷.

Ponieważ *Dyrektorium katechetyczne Kościoła w Polsce* zaleca, aby katecheza była *kształtowana [...] przez systematyczny wykład wiary, zawarty w tradycyjnym schemacie katechetycznym, zastosowanym w Katechizmie Kościoła Katolickiego*⁸ (symbol wiary, sakramenty, przykazania i Modlitwa Pańska), a *twórcy programów katechetycznych, jak i sami katecheci, którzy te programy realizują w konkretnych miejscach i środowiskach, winni pamiętać o konieczności [...] oparcia przekazu nauki wiary na wszystkich jej filarach*⁹. Dlatego katechezę o Maryi Matce Kościoła obecną w podręcznikach do nauki religii należy rozpatrywać z uwzględnieniem czterech wymiarów: doktrynalnego, liturgicznego, moralnego i duchowego.

1.1. Wyznanie wiary Kościoła – Maryja jest Matką Chrystusa i Matką Kościoła

Maryja jest obecna w zbawczej społeczności Kościoła z powodu swojej ścisłej i jedynej więzi z Chrystusem Odkupicielem. Wskazuje na to podwójny tytuł – Maryja Matka Chrystusa i Matka Kościoła, którym autorzy podręczników nazywają jednostki lekcyjne o duchowym macierzyństwie Maryi. Tytuł ten, zaczerpnięty z przemówienia Pawła VI wygłoszonego na zakończenie trzeciej sesji Soboru Watykańskiego II, wykorzystano w analizowanych podręcznikach pięć razy: *Matka Jezusa jest Matką Kościoła*; *Matka Jezusa - Matką Kościoła*; *Maryja matka* (sic! powinno być *Matka*) *Jezusa i matka* (sic! powinno być *Matka*) *Kościoła*; *Matka Chrystusa – Matką Kościoła*; *Matka Chrystusa, Kościoła i każdego z nas*¹⁰. Tak zatytułowanymi jednostkami lekcyjnymi autorzy pod-

⁶ Zob. P. TOMASIK, *Słowo blisko ciebie. Podręcznik do nauki religii dla I klasy gimnazjum*, Warszawa 1999, 221-224; *Jezus drogą, prawdą i życiem. Religia dla klasy I gimnazjum*, oprac. J. PRÓCHNIEWICZ, Warszawa 2002, 160; *Religią dla klasy III gimnazjum. Zawiera Mały katechizm do bierzmowania*, oprac. J. PRÓCHNIEWICZ, Warszawa 2001, 102-115.

⁷ Zob. *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie. Podręcznik do religii dla II klasy liceum oraz II i III klasy technikum*, red. Z. MAREK, Kraków 2003, 271-275; *Świadek Chrystusa w Kościele. Podręcznik do nauki religii dla klasy I szkół ponadgimnazjalnych*, red. J. SZPETA, D. JACKOWIAK, Poznań 2002, 174-178.

⁸ KONFERENCJA EPISKOPATU POLSKI, *Dyrektorium katechetyczne Kościoła katolickiego w Polsce*, Kraków 2001, nr 33.

⁹ TAMŻE, nr 34.

¹⁰ Zob. *Wielbimy Boga...*, 106; P. TOMASIK, *Słowo blisko ciebie...*, 221; *Religia dla klasy III gimnazjum...*, 102 nn (cały dział tematyczny); *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 271; *Świadek Chrystusa w Kościele...*, 174.

ręczników pragną podkreślić szczególnie związek Maryi z Jezusem i Jej obecność w misterium Chrystusa, które mówią także o wyjątkowej relacji Maryi wobec Kościoła. Zwracając uwagę na tytuł „Matka Kościoła”, pomijają niestety inne tytuły, które wskazują na Maryję znajdującą się wewnątrz Kościoła. Tytułów tych używa *Katechizm Kościoła Katolickiego*¹¹, nauczając między innymi o „Córce Syjonu”¹² oraz „eschatologicznej ikonie Kościoła”¹³. Wykorzystanie ich, zwłaszcza w nauczaniu młodzieży, pozwoliłoby „uchronić” katechazę od jednostronnego ujmowania miejsca i roli Maryi w Kościele.

Uzasadniając czynną obecność Matki Chrystusa w misterium Kościoła, redaktorzy podręczników odwołują się przede wszystkim do słów Jezusa wypowiedzianych z wysokości krzyża (pięć razy przywołują perykopę J 19, 25-27) oraz do obecności Maryi w Wieczerniku w dniu Zesłania Ducha Świętego, kiedy *staje się Matką młodego Kościoła*¹⁴. Nieliczne tylko podręczniki powołują się na nauczanie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* o roli i miejscu Maryi w misterium Kościoła zawarte w KKK 963 i 969¹⁵ oraz KKK 975¹⁶, a nauczanie Soboru Watykańskiego II (LG 58) cytuje tylko J. Próchniewicz w książce dla III klasy gimnazjum¹⁷. Znacznie częściej autorzy podręczników przypominają fakt, że tytuł „Matka Kościoła” ogłosił Paweł VI na zakończenie III sesji *Vaticanum II*¹⁸. Milczeniem pomijają jednak starania Episkopatu Polski o ogłoszenie Maryi Matką Kościoła, bardzo krótką wzmiankę na ten temat podaje tylko podręcznik dla II klasy liceum pod redakcją Z. Marka¹⁹.

¹¹ Więcej o Maryi w *Katechizmie Kościoła Katolickiego* zob. w: B. BILICKA, *Katecheza mariologiczna papieża Jana Pawła II*, Olsztyn 2000, 127-151; *Maryja w Katechizmie Kościoła Katolickiego*, red. S.C. NAPIÓRKOWSKI, B. KOCHANIEWICZ, Kraków 1996.

¹² Zob. KKK 489, 722, 2619, 2676.

¹³ Zob. TAMŻE, 972. Jest to nowy element nauczania o Maryi, który wprowadził Sobór Watykański II, nazywając Ją *obrazem i początkiem Kościoła mającego osiągnąć pełnię w przyszłym wieku* (LG 68). Por. J. KUMALA, *Maryja znakiem nadziei i pociechy*, Licheń 2005.

¹⁴ *Uświęceni w Duchu Świętym...*, 37. Do Pięćdziesiątnicy nawiązują także: P. TOMASIK, *Słowo blisko ciebie...*, 224; *Jezus drogą, prawdą i życiem...*, 160; *Umiłowani w Jezusie Chrystusie...*, 48; *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 272.

¹⁵ Zob. *Uświęceni w Duchu Świętym...*, 39.

¹⁶ Zob. *Jezus drogą, prawdą i życiem...*, 160.

¹⁷ Zob. *Religia dla klasy III gimnazjum...*, 108-109.

¹⁸ Zob. *Uświęceni w Duchu Świętym...*, 38; *Jezus drogą, prawdą i życiem...*, 160; *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 271-272; *Świadek Chrystusa w Kościele...*, 175.

¹⁹ *Papież Paweł VI na zakończenie obrad Soboru Watykańskiego II, na prośbę między innymi Episkopatu Polski, ogłosił Maryję Matką Kościoła. Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 272.

1.2. Celebracja chrześcijańska – Matka Kościoła w liturgii Kościoła

Misterium Matki Chrystusa, która jest także Matką Kościoła celebrowane jest w ramach roku liturgicznego. Przypomina o tym *Katechizm Kościoła Katolickiego: Obchodząc ten roczny cykl misteriów Chrystusa, Kościół święty ze szczególną miłością oddaje cześć Najświętszej Matce Bożej, Maryi, która nierozzerwalnym węzłem złączona jest ze zbawczym dziełem swojego Syna. W Niej Kościół podziwia i wysławia wspólnie owoc Odkupienia i jakby w przezroczystym obrazie z radością ogląda to, czym cały pragnie i spodziewa się być*²⁰.

Święto Maryi Matki Kościoła obchodzone w poniedziałek po uroczystości Zesłania Ducha Świętego zostało wprowadzone do polskiego kalendarza liturgicznego w 1971 r. przez Episkopat Polski, za zgodą papieża Pawła VI. Fakt ten przyjęto wówczas z wdzięcznością i ogromną radością: *Niech więc wdzięczność i radość – jak czytamy w Liście pasterskim Episkopatu Polski ogłaszającym w Polsce święto Maryi Matki Kościoła – przepelnia nasze serca, że obchodzimy dziś święto Matki Kościoła. Polska czyni to jedna z pierwszych wśród narodów chrześcijańskich. To pierwszeństwo przyjmujemy jako szczególną łaskę i nagrodę za wierność i miłość narodu do Maryi. Oddani w niewolę Jej macierzyńskiej miłości za wolność Kościoła, mając poprzez całe dzieje tak liczne dowody Jej opieki i pomocy – z ufnością przedstawiamy Matce Kościoła wszystkie jego potrzeby*²¹. Od tego wydarzenia minęło prawie 40 lat. Można zapytać, co z tego entuzjazmu pozostało dzisiaj w polskim narodzie? Niemal puste kościoły w czasie Mszy św. sprawowanych w poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego zdają się świadczyć o tym, że zapomnieliśmy o święcie Maryi Matki Kościoła. Czy pamiętają o nim autorzy książek do nauki religii? Odpowiedź brzmi – nie pamiętają, ponieważ wśród analizowanych podręczników tylko dwa wyraźnie przypominają, że święto Maryi Matki Kościoła obchodzimy zawsze w poniedziałek po Zesłaniu Ducha Świętego²², a jeden w zadaniach dla ucznia podaje polecenie: *Weź udział we Mszy św. w dniu Matki Kościoła*²³. Na uwagę zasługuje także katecheza w podręczniku pod redakcją Z. Marka, w której podkreśla się, że jest wiele świąt kościelnych poświęconych Maryi, nabożeństw maryjnych oraz sanktuariów maryjnych na całym

²⁰ KKK 1172.

²¹ *List pasterski Episkopatu Polski ogłaszający w Polsce święto Maryi Matki Kościoła* (4 V 1971 r.), w: *Matka Odkupiciela Matką Kościoła. Dokumenty przygotowane na zlecenie Komisji Maryjnej Episkopatu Polski*, Warszawa 1990, 66.

²² *Jezus drogą, prawdą i życiem...*, 160; *Świadek Chrystusa w Kościele...*, 175.

²³ *Wielbimy Boga...*, 107.

świecie. Autorzy nauczają, że kult Maryi ma sens o tyle, o ile prowadzi do Jezusa, ze swej istoty jest bowiem chrześcijański i musi być *ukierunkowany na Ojca przez Chrystusa w Duchu Świętym*. Przypominają także, że *Kościół przestrzega przed przesadnym sentymentalizmem i preferuje liturgiczne formy kultu maryjnego*²⁴.

1.3. Wzór życia w Chrystusie – wzorczość Maryi względem Kościoła

Wzorczość Maryi względem Kościoła wynika – jak naucza *Katechizm Kościoła Katolickiego* – z faktu, że *Maryja wyprzedza nas wszystkich ‘na drodze do świętości’, która jest tajemnicą Kościoła jako Oblubienicy bez ‘skazy czy zmarszczki’. Z tego powodu ‘wymiar maryjny Kościoła wyprzedza jego wymiar Piotrowy*²⁵. W osobie Maryi Kościół osiąga doskonałość i w Niej jest już cały święty²⁶. Dlatego chrześcijanie, którzy uczą się od Kościoła „przykładu świętości”, rozpoznają jego wzór i źródło w Błogosławionej Dziewicy²⁷. Kreśląc eklezyjotypiczny obraz Maryi, *Katechizm* wskazuje, że jest *dla Kościoła wzorem wiary i miłości. Przez to właśnie jest Ona ‘najznakomitszym i całkiem szczególnym członkiem Kościoła’. Maryja jest ‘pierwowzorem’ Kościoła (typus Ecclesiae)*²⁸. Jej wiara nigdy się nie zachwiała, nawet na Golgocie, stojąc pod krzyżem, *Maryja nie przestała wierzyć ‘w wypełnienie się’ słowa Bożego. Dlatego Kościół czci w Maryi najczystsze wypełnienie wiary*²⁹.

Wzorczość Maryi w stosunku do Kościoła została w podręcznikach do nauki religii ujęta na płaszczyźnie wiary i miłości, a więc na płaszczyźnie cnót teologicznych. R. Lis mówi o Kościele, który na wzór Maryi pozostaje wierny Chrystusowi nawet wówczas, gdy nie jest łatwo wiarę zachować³⁰. T. Śmiech zauważa z kolei, że kochać Matkę Kościoła oznacza *nie tylko Ją czcić i modlić się do Niej, ale we wszystkim Ją naśladować*³¹. P. Tomasiak wskazuje na posłuszeństwo Maryi w Nazarecie, na Jej wiarę i całkowite zaufanie Bogu, które powinniśmy naśladować. Przypomina także słowa z Kany Galilejskiej (*Uczyńcie wszystko, co wam powie Jezus*), w których Maryja wzywa nas do tego, abyśmy pełnili wolę Chrystusa³².

²⁴ *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 273, 275.

²⁵ KKK 773.

²⁶ Por. TAMŻE, 829.

²⁷ Por. TAMŻE, 2030.

²⁸ TAMŻE, 967.

²⁹ TAMŻE, 149.

³⁰ *Uświęceni w Duchu Świętym...*, 39.

³¹ *Wielbimy Boga...*, 107.

³² Por. P. TOMASIAK, *Słowo blisko ciebie...*, 221-222.

Interesującą propozycję daje podręcznik dla klasy V pod redakcją J. Szpeta i D. Jackowiaka, w którym autorzy nie tylko mówią o Maryi jako wzorze prowadzącym nas do Boga Ojca, ale podpowiadają uczniom, jak w konkretny sposób możemy Ją naśladować. Zachęcają do włączenia się do Ruchu Pomocników Maryi, który założył w 1969 r. kardynał Stefan Wyszyński. Ideą tego ruchu jest: „pomocniczość, maryjność, kościelność”. Jego członkowie pragną rozwijać swoją wiarę poprzez modlitwę i pomoc bliźnim. *Przewodnikiem w ich działalności jest Matka Boża, której powierzają swoje sprawy i którą starają się naśladować*³³.

Szerokie rozwinięcie tematu o Maryi jako najdoskonalszym wzorze oraz świadku wiary, miłości i doskonałego zjednoczenia z Chrystusem, odnajdujemy w podręcznikach dla szkół ponadgimnazjalnych. W książce pod redakcją Z. Marka zagadnienie to omawia się raczej ogólnie, wskazując na drogę wiary Maryi – pierwszej chrześcijanki, na Jej rolę w dziejach Kościoła, która polegała na uczestniczeniu w jego najważniejszych wydarzeniach. Autorzy książki starają się wyjaśnić, jak należy rozumieć używane w teologii zwroty: macierzyństwo łaski oraz macierzyństwo duchowe wobec Kościoła. Wskazują na Boże macierzyństwo, dzięki któremu od chwili Zwiastowania Maryja jest wciąż obecna w Kościele. *Maryja i Kościół mają tę samą misję, ale wykonują ją w inny sposób. Maryja współdziała z miłością ‘w tym, aby wierni rodzili się w Kościele’, Kościół zaś dokonuje tego przez przepowiadanie i chrzest*³⁴. Dla wszystkich chrześcijan Maryja jest przewodniczką wiary do końca czasów. Bardziej konkretne wskazówki daje podręcznik *Świadek Chrystusa w Kościele*, który zachęca młodzież do naśladowania Maryi w zasłuchaniu się w Słowo Boże, zawierzeniu Chrystusowi, otwarciu się na Ducha Świętego, wrażliwości na potrzeby drugich, pobożności oraz w gotowości do ofiary. To Ona *uczy nas przykładem, jak kochać Chrystusa, jak Mu całkowicie zawierzyć, jak bez reszty zaangażować się w Ewangelię i ‘sprawę’ Jezusa*³⁵.

1.4. Modlitwa chrześcijańska – modlitwa „z” i „do” Matki Kościoła

W nauczaniu *Katechizmu Kościoła Katolickiego* na temat modlitwy Maryi uwagę zwraca fragment, w którym czytamy, że *Maryja jest doskonałą ‘Orantką’, figurą Kościoła [...]. Możemy modlić się z Nią i do*

³³ *Umiłowani w Jezusie Chrystusie...*, 49.

³⁴ *Jestem świadkiem Chrystusa w świecie...*, 274.

³⁵ *Świadek Chrystusa w Kościele...*, 176.

*Niej. Modlitwa Kościoła jest jakby prowadzona przez modlitwę Maryi. Jest z Maryją zjednoczona w nadziei*³⁶. Charakterystyczne – jak się wydaje – jest w tej wypowiedzi postawienie na pierwszym miejscu modlitwy „z Maryją” przed modlitwą „do Maryi”. Wynika to z faktu, że Maryja jest nie tylko Matką Kościoła, ale jak każdy z nas, należy do jego wspólnoty i jest jego najznakomitszym członkiem. Zagadnienie modlitwy „z Maryją” nie występuje w podręcznikach do nauki religii. Wspominają one natomiast o bogactwie modlitw, nabożeństw, za pomocą których Kościoł zwraca się do swojej Matki i wymieniają niektóre z nich, przede wszystkim różaniec, *Litanie Loretańską*, godzinki, koronkę, modlitwę *Zdrowaś Maryjo*. Interesującą propozycję modlitwy daje podręcznik *Świadek Chrystusa w Kościele*, który wykorzystuje fragment z *Liturgii Godzin z II Nieszporów o Najświętszej Maryi Panie*³⁷.

2. Potrzeba dobrej katechezy o Matce Kościoła

Na zakończenie należy wskazać na istotne postulaty mające na uwadze przyszłość polskiej katechezy o Maryi Matce Kościoła. Katecheza taka jest bardzo potrzebna, ponieważ pozwoli katechizowanym nie tylko pokochać i lepiej naśladować Tę, która jest Matką Odkupiciela i naszą Matką, ale także dlatego, że zrozumienie Maryjnego wymiaru Kościoła może pomóc uczniom w lepszym zrozumieniu jego wymiaru Piotrowego, hierarchicznego, tak często dzisiaj negowanego i odrzucanego przez wielu polskich katolików. Ponadto zrozumienie nauki katolickiej o Maryi stanowi klucz do właściwego zrozumienia misterium Chrystusa i Kościoła.

Obecnie w kilku ośrodkach w Polsce trwają prace redakcyjne nad nowymi podręcznikami do nauki religii, opublikowano już bowiem nowe dokumenty katechetyczne: *Podstawę programową katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*³⁸ oraz *Program nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*. Można żywić nadzieję, że syntetycznie ujęte wnioski trafią zarówno do nauczycieli religii, jak i osób odpowiedzialnych w Kościele za kształt, treść i jakość podręczników, którymi uczniowie będą posługiwać się w polskiej szkole przez kilka najbliższych lat.

³⁶ KKK 2679.

³⁷ Zob. TAMŻE, 177-178.

³⁸ Podstawa pojawiła się w księgarniach pod koniec maja 2010 roku, a na początku października ukazał się drukiem nowy *Program nauczania religii*. „Stara” podstawa programowa (2001 r.) będzie obowiązywać do 31 sierpnia 2016 r., a „nowa” (2010 r.) zacznie funkcjonować w klasach pierwszych szkoły podstawowej od 1 września 2012 r.

- A) Istnieje potrzeba komplementarności elementów treściowych katechezy o Matce Kościoła, ponieważ tylko w kilku przebadanych podręcznikach tę komplementarność można dostrzec. Dosyć ubogi – jak się wydaje – wymiar katechezy o modlitwie „z” Matką Kościoła należy wzbogacić, zwłaszcza w starszych klasach, o „charakterystykę” modlitwy Maryi, która została wyraźnie nakreślona w *Katechizmie Kościoła Katolickiego*³⁹. Pozwoli to uniknąć przekazywania w katechezie jednostronnego obrazu Maryi jako miłosiernej Matki i Poczyszycielki strapionych, czemu towarzyszy pobożność błagalna do Maryi. Uczniowie powinni uświadomić sobie także prawdę o eklezjalnym członkostwie naszej Matki.
- B) Należy prostować błędne rozumienie tytułu Matka Kościoła. Tytuł ten nie oznacza, że Maryja stoi ponad Kościołem, każda bowiem matka należy do rodziny. Maryja jest w innym znaczeniu Matką Chrystusa, a w innym Matką Kościoła. Nie jest Matką Kościoła w sensie fizycznym, lecz duchowym, nadprzyrodzonym, „w porządku łaski”.
- C) Wyjaśnić katechizowanym, że w tytule Matka Kościoła istnieje pewna analogia między określeniem dotyczącym Abrahama, o którym mówimy „Ojciec narodu wybranego” lub „Ojciec wszystkich wierzących”, a nazywaniem Maryi „Matką Kościoła” lub „Matką wszystkich ludzi”.
- D) Pogłębić i rozszerzyć katechezę biblijną o Maryi Matce Kościoła, nie zawężając jej jedynie do „testamentu Jezusa” (J 19, 25-27). Należy uświadomić uczniom, że podstawą tytułu „Matka Kościoła” jest najpierw sam fakt Wcielenia. Maryja jest bowiem Matką Chrystusa, który jest Głową Ciała Mistycznego, którym jest Kościół. Przez swoje współcierpienie na Kalwarii *współpracowała w dziele Zbawiciela przez posłuszeństwo, wiarę, nadzieję i żarliwą miłość*, dlatego – jak naucza Sobór Watykański II – stała się dla nas *Matką w porządku łaski*⁴⁰. Jan stojący wraz z Maryją pod krzyżem jest reprezentantem całego Kościoła i to właśnie on, zgodnie z wolą Jezusa, został oddany pod Jej macierzyńską opiekę. Także obecność Maryi w Wieczerniku opisywana przez św. Łukasza w *Dziejach Apostolskich* (Dz 1, 14) wskazuje na Jej uczestnictwo w narodzinach Kościoła powszechnego. Teraz, będąc w chwale niebieskiej, nadal uczestniczy w jego życiu i *poprzez wielorakie wstawiennictwo ustawicznie wyjednuje [mu] dary wiecznego zbawienia*⁴¹.

³⁹ Zob. KKK 2617-2619.

⁴⁰ LG 61.

⁴¹ TAMŻE, 62.